

9. Palamarchuk M. V. Global economic cycle and synchronization of the current world recession // Economic Chronicle-XXI. 2011. Issue 3-4. P. 24–27. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/47576/07-Palamarchuk.pdf?sequence=1>
10. Bernanke B. The real effects of the financial crisis // Brookings papers on economic activity. BPEA Conference Draft, 2018. 90 p. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2018/09/BPEA_Fall2018_The-real-effects-of-the-financial-crisis.pdf
11. Marichal C. World Financial Crises: Lessons of the Past // Finance & Bien Commun. 2009. Issue 2-3 (34-35). P. 34–52. doi: <http://doi.org/10.3917/fbc.034.0034>
12. Goldstein I., Goldstein A. Three Branches of Theories of Financial Crises // Foundations and Trends in Finance. 2015. Vol. 10, Issue 2. P. 113–180. doi: <http://doi.org/10.1561/05000000049>
13. Alvaro C. Macroeconomic Foundations of Macroeconomics. London: Routledge, 2005. 368 p. doi: <http://doi.org/10.4324/9780203022788>
14. World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/>
15. Richard. T. Misbehaving: The Making of Behavioral Economics. Kyiv: Nash Format, 2018. 464 p.

*Рекомендовано до публікації д-р екон. наук, професор Романюк М. Д.
Дата надходження рукопису 29.01.2019*

Sergiy Vasilchenko, PhD, Associate Professor, Department of Theoretical and Applied Economics, State Higher Educational Institution "Vasyl Stefanyk Precarpathian National University", Shevchenka str., 57, Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76018
E-mail: sergo_v@ukr.net

Taras Malyshivskiy, State Higher Educational Institution "Vasyl Stefanyk Precarpathian National University", Shevchenka str., 57, Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76018
E-mail: etmal@ukr.net

УДК 343.3 : 351.74

DOI: 10.15587/2313-8416.2019.163108

ШЛЯХИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ БОРОТЬБИ З ЕКОНОМІЧНИМИ ЗЛОЧИНАМИ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

© Д. В. Долбнєва

Досліджено необхідність формування нової системи боротьби з економічними злочинами в Україні, яка об'єднає однією метою, вчасне виявлення і справедливе покарання порушників законодавства, як правоохоронні органи та органи державної влади, так і приватних суб'єктів господарювання. Проаналізовано зарубіжний досвід, який доцільно використати у процесі трансформації методики проведення фінансових розслідувань економічних злочинів в Україні. Окреслено перспективи створення і діяльності служби фінансових розслідувань в Україні, а також використання форензіку як сучасного методу проведення фінансових розслідувань корпоративних шахрайств

Ключові слова: економічні злочини, корпоративні шахрайства, служба фінансових розслідувань, фінансові розслідування, форензік

1. Вступ

Аналіз процесів, що відбуваються в економіці України на сучасному етапі розвитку фінансово-економічних відносин, свідчить про проникнення інтересів криміналітету в сферу економіки як на рівні держави, так і приватних бізнесових структур. Поряд з цим розширюється і діапазон економічних злочинів від звичайного розкрадання майна в межах конкретного суб'єкта господарювання і допущення дрібних схем корпоративного шахрайства до вчинення незаконних дій з державним майном, здійснення великомасштабних афер з коштами, несанкціонованого та незаконного встановлення контролю за цілими галузями національної економіки (бюджетна сфера, нерухомість, експортні операції, паливно-енергетичний комплекс тощо).

Через це особливо актуальним і нагальним є пошук шляхів трансформації системи боротьби з економічними злочинами, яка склалася на сьогодні і функціонує в Україні, що потребує комплексного вивчення досвіду провідних країн Європейського Союзу з даного питання.

Забезпечення безпеки у фінансово-економічній сфері як для кожного конкретного підприємства, так і держави в цілому неможливе без належного рівня організації та координації діяльності фіскальних і контролюючих органів на відомчому (міжвідомчому) та загальнодержавному рівнях, використання послуги «фінансових розслідувань» консалтингових та аутсорсингових фірм. Динаміка реальних і потенційних загроз економічній безпеці суб'єктів господарювання (приватного бізнесу і держави) зумовлюють нові під-

ходи до реформування усієї системи боротьби з економічними злочинами та приведення її у відповідність до чинного вітчизняного законодавства і європейських вимог з врахуванням сучасних національних особливостей економічних злочинів та економічної злочинності.

2. Аналіз літературних даних

Питанням суті та аналізу економічних злочинів, фінансових розслідувань у різний час присвячували свої праці провідні вітчизняні і зарубіжні науковці та практики. Окремі науковці у своїх дослідженнях розкривають проблеми боротьби з економічною злочинністю у зарубіжних країнах, визначають сутність та основні ознаки економічної злочинності [1]. Формують наукові підходи до визначення фінансових розслідувань як практики (діяльності компетентних органів і приватних фірм) і як наукового напрямку (теорії фінансових розслідувань) [2]. Визначають сутність фінансових розслідувань, основні підходи до їх проведення [3]. Аналізують та узагальнюють погляди вчених щодо змісту, місця та предмету фінансових розслідувань у правоохоронній діяльності, вивчає практику його застосування у розвинених країнах [4].

Колектив авторів [5] у своїй науковій праці досліджує особливості проведення фінансових розслідувань у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні. В той час як інші визначають перспективи створення служби фінансових розслідувань з урахуванням українських реалій та зарубіжного досвіду [6]. Досліджують злочини, які посягають на економічну систему і чітко розмежовують такі поняття як «злочини в сфері економіки», «економічна злочинність», «злочини економічного характеру» [7]. Дають визначення поняттю економічної злочинності, обґрунтовуючи залежність економічної злочинності від негараздів у господарському механізмі та робить висновок про те, що успішна боротьба зі злочинністю в сфері економіки неможлива без радикальної перебудови механізму управління народним господарством [8]. А також розкривають сутність внутрішнього аудиту шахрайства в системі корпоративного управління акціонерного товариства, систематизації знань про шахрайство (розгляд їх основних ознак, внесення пропозицій щодо їх класифікації [9].

Широке коло питань, пов'язаних з вивченням кількісно-якісних показників економічних злочинів та способів їх вчинення у вугільній промисловості, визначення способів протидії економічним злочинам у вугільній промисловості, а також внесення пропозицій щодо активізації та вдосконалення протидії цим злочинам подано у дослідженні [10].

Та незважаючи на ґрунтовні дослідження у сфері економічних злочинів, методики фінансових розслідувань, організації та порядку їх проведення для вітчизняної правоохоронної та контрольно-перевірочної практики існує ще ряд питань, які потребують глибшого вивчення з метою визначення подальших перспектив розвитку системи боротьби з економічними злочинами в Україні в умовах входження у Європейський Союз, проголошення курсу на боротьбу з корупцією та шахрайствами, незакон-

ним використанням державних коштів і майна держави тощо.

3. Мета та задачі дослідження

Метою дослідження є обґрунтування необхідності удосконалення (модернізації) системи боротьби з економічними злочинами, яка склалася на сьогодні в Україні та визначення шляхів трансформації системи правоохоронних органів з урахуванням досвіду країн ЄС та вимог сьогодення.

Для досягнення мети були поставлені наступні задачі:

1. Розглянути сутність економічних злочинів і фінансових розслідувань.

2. Проаналізувати зарубіжний досвід функціонування системи боротьби з економічними злочинами.

3. Визначити необхідність та порядок створення служби фінансових розслідувань, а також перспективи застосування послуги «форензик» підприємствами в Україні.

4. Необхідність та визначення перспектив трансформації системи боротьби з економічними злочинами: зарубіжний досвід і реалії в Україні

В Україні з кожним роком все більших обертів і масштабів набирає кримінально-тіньова діяльність як на рівні приватних бізнесових структур, так і держави та її регіонів. Основними причинами цього є:

- недосконалість української економіки;
- високий рівень її монополізації;
- відсутність цивілізованих ринкових відносин та нерозвиненість ринкової інфраструктури;
- корупційні прояви та зрощення криміналітету і владних структур;
- неефективність державного контролю;
- недосконалість правового та інформаційного забезпечення підприємництва;
- непрозорий рух інвестицій, капіталів, товарів, робочої сили, значний податковий тиск з одночасним наданням численних пільг певним юридичним та фізичним особам «по блату»;
- надмірне адміністративне втручання у діяльність суб'єктів господарювання;
- наявність потужного антиринкового військово-промислового комплексу, добросовісної конкуренції;
- інтеграція України у світові співтовариства зuboження значної частини населення і розбрат у суспільстві.

Нейтралізація або повне усунення негативних факторів, що спричиняють появу і відтворення економічних злочинів, вимагають реформування діючої в Україні системи боротьби з економічними злочинами і створення найближчим часом нової високоорганізованої, прозорої та дієвої системи органів та методів попередження, виявлення і покарання за вчинення економічних злочинів як на мікро-, так і на макро- рівнях. Така система має бути належним чином регламентована законодавчо, відповідати європейському рівню і потребам усіх суб'єктів національної економіки. Завдяки цьому буде забезпечено цілеспрямований ефективний розвиток економіки країни.

5. Результати дослідження

Незважаючи на високий рівень інтенсивності використання у практиці поняття «економічні злочини», «фінансові розслідування» для вітчизняної науки вони не у повній мірі розкриті. У науковій сфері відчувається нестача досліджень у сфері застосування даних понять, предмету фінансових розслідувань, їх суб'єктах, методиці та методології.

Спершу розглянемо підходи окремих фахівців до визначення поняття «економічні злочини» для чіткого розуміння їх сутності та напрямків впливу на стан економіки як окремого суб'єкта господарювання, так і держави в цілому.

О. Яковлев рівнозначно використовує поняття «економічні злочини» і «злочини у сфері економіки». Він вважає, що економічні злочини (наприклад, розкрадання, крадіжки, хабарництво) – це злочини корисливі, майнові, і, разом з тим, це злочини у сфері економіки [8].

Досить широке та змістовне визначення економічних злочинів дав О. Титаренко, який запропонував під економічними злочинами розуміти умисні корисливі злочини, що вчинюються у сфері економіки службовими та іншими особами, які включені в систему економічних відносин і посягають на ці відносини, а також на порядок управління економікою в різних галузях господарства, заподіюючи при цьому шкоду економічним інтересам громадян, суб'єктів господарювання та держави [10].

Чітке і найбільш вдале, на думку авторів, визначення поняття «економічні злочини» запропонувала у своїх працях О. Дементьєва, яка розглядає «економічні злочини» як протиправну діяльність, що завдає шкоди економічним інтересам держави в цілому, приватного підприємництва й окремих громадян, постійно і систематично здійснюється з метою збагачення в межах і під прикриттям законної економічної діяльності, як фізичними, так і юридичними особами» [1].

В цілому економічні злочини поділяються на ті, що спричиняють значні збитки державі чи окремому колективу, тобто групі людей (підприємству, організації чи установі). Різноманіття способів їх вчинення злочинів, використання злочинцями різних технологій та операцій, а також інші фактори, що сприяють вчиненню протиправних діянь у сфері економіки призводять до значних труднощів у їх розслідуванні.

Намагання проаналізувати зміст фінансових розслідувань мало місце у науково-практичних статтях різних зарубіжних авторів.

На думку Н. А. Піменова «под фінансовыми расследованиями как процессуальной деятельностью следует понимать сбор, закрепление, всестороннее рассмотрение, изучение существенных, имеющих значение для дела обстоятельств совершенного нарушения, связанного с посягательством на отношения по формированию, распределению, перераспределению и использованию фондов денежных средств (финансовых ресурсов) субъектов экономических отношений» [3].

Е. А. Кондратьєва вважає, що під фінансовими розслідуваннями як процесуальною діяльністю необ-

хідно розуміти «сбор, всестороннее рассмотрение, изучение существенных обстоятельств совершенного нарушения в сфере денежных отношений, возникающих в процессе распределения и перераспределения стоимости валового общественного продукта и части национального богатства в связи с формированием, распределением и использованием фондов денежных средств» [11].

Основною задачею фінансового розслідування є виявлення, вивчення та фіксація ознак загроз економічній безпеці, а також встановлення причинно-наслідкового зв'язку між факторами й причинами, що їх зумовили. Адже лише після того, як за результатами цього розслідування буде встановлено загрози й ризики, їх причини, з'явиться можливість прийняти адекватне управлінське рішення щодо боротьби з економічною злочинністю та забезпечення

економічної безпеки [5].

На сучасному етапі організації фінансово-економічних відносин фінансові розслідування можуть проводити як уповноважені представники органів державної влади, так і приватні організації (зокрема консалтингові та аутсорсингові компанії).

Основним завданням державних органів, які займаються фінансовими розслідуваннями, є:

– забезпечення економічної безпеки держави;

– профілактика, виявлення й попередження злочинів та адміністративних правопорушень, учинених в економічній сфері, у тому числі корупційних правопорушень, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, тощо [5].

На сучасному етапі розвитку національної економіки забезпечення національної безпеки у фінансово-економічній сфері неможливе без належного рівня організації та координації діяльності усіх суб'єктів, які на сьогодні формують систему боротьби з економічними злочинами.

В Україні розслідуваннями злочинів, що спрямовані проти інтересів держави у сфері фінансів і суміжних сферах, займаються такі правоохоронні органи як: Департамент захисту економіки Національної поліції, Департамент контррозвідального захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки Служби безпеки України, Податкова міліція, Слідчі органи прокуратури (які де-юре втратили ці повноваження, але продовжують здійснювати слідчі функції).

Проте ринкові трансформації, негативна динаміка реальних і потенційних загроз економічній безпеці держави, інтеграція України у європейський економічний простір, зумовлюють нові підходи до реформування усіх спеціальних служб, на які покладено завдання з протидії економічним правопорушенням, з врахування найкращих світових практик та розробок у цьому напрямі.

Досвід зарубіжних країн вказує на те, що окремі країни розробили операційні моделі, які найбільш ефективним чином використовують систему взаємодії у сфері боротьби з економічними злочинами та дозволяють правоохоронним органам здійснювати спільну роботу для реалізації взаємних інтересів. Ці моделі повинні розглядати можливість застосування нових і інноваційних методів, що ґрунтуються на їх потребах і досвіді, зокрема [12]:

1. Спільні слідчі команди дозволяють відомствам, що мають загальні інтереси, здійснювати спільну роботу над фінансовими розслідуваннями. Ці стратегії використовують Австралія, Австрія, Канада, Данія, Фінляндія, Індія, Японія, Люксембург, Німеччина, Португалія, Південна Африка, Словенія, Туреччина і США.

2. Міжвідомчі центри розслідувань: зазвичай створюються з метою централізації процесів для збору та аналізу інформації для низки відомств. Ці стратегії використовують: Австралія, Фінляндія, Індія, Нідерланди, Швеція і США.

3. Відрядження та спільне розташування персоналу: ефективний спосіб передавання знань і навичок при одночасній нагоді для співробітників встановити контакти зі своїми колегами з інших відомств. Ці стратегії використовують Австралія, Бельгія, Канада, Фінляндія, Франція, Ірландія, Італія, Японія, Корея, Нідерланди, Норвегія, Іспанія, Великобританія і США.

4. Інші моделі: інші стратегії включають використання баз даних колективного користування, поширення матеріалів стратегічної розвідки, такі як газети і короткі зведення, спільні комітети координують політику у сфері спільних обов'язків, міжвідомчі засідання та повчальні зустрічі для обміну інформацією за тенденціями у сфері фінансових злочинів, керівництво слідчих методик і передова практика розгляду справ. Ці стратегії використовують Австралія, Австрія, Канада, Чехія, Фінляндія, Індія, Ірландія, Італія, Японія, Люксембург, Нідерланди, Нова Зеландія, Словаччина, Південна Африка, Туреччина і США.

В той же час визначено, що [4]:

1. У країнах (США, Канада, Велика Британія) фінансові розслідування виділяються в окрему сферу знань та практики по використанню економічних знань у протидії злочинності, що має фінансову складову:

– економічної злочинності – перш за все корпоративні шахрайства (зокрема, привласнення активів, кримінальні банкрутства та кредитні злочини) і податкові злочини;

– кримінальної економіки – організованої злочинної діяльності, що направлена на отримання доходів від наркобізнесу, торгівлі зброєю, людьми, контрабанди, порнобізнесу, контролю проституції та нелегальної трудової міграції;

– організації і вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, спрямованих проти життя і здоров'я громадян, базових цінностей суспільства і держави – перш за все тероризмом, екстремістською діяльністю, організацією збройних формувань, бандитизмом і замовними вбивствами.

2. Фінансові розслідування в країнах Європейського Союзу здійснюються правоохоронними органами та службами суб'єктів господарювання (спеціалізованими підрозділами підприємств та банків, а також компаніями, що надають консалтингові послуги).

3. Науково-методичне забезпечення діяльності з організації та проведення фінансових розслідувань за кордоном має достатньо високий рівень розвитку та зорієнтоване на вирішення практичних завдань,

про що можливо переконатися при вивченні конкретних документів, записів та інформації.

З огляду на потребу забезпечення прозорості, ефективності й результативності державного фінансового контролю, правоохоронної діяльності варто створити єдиний орган, уповноважений на проведення фінансових розслідувань економічних злочинів – Службу фінансових розслідувань України (СФР), що дозволить усунути дублювання функцій правоохоронних і фіскальних органів у сфері боротьби з економічними правопорушеннями.

Для розробників українського законопроекту «Про Службу фінансових розслідувань України (фінансову поліцію)» від 2013 року [13] зразком став досвід Італії, де вже більше двох століть діють органи фінансової поліції – Guardia di Finanza (фінансова гвардія), які безпосередньо підпорядковуються Міністерству економіки та фінансів Італії. Крім виконання функцій судової поліції і забезпечення громадської безпеки, спільних з іншими поліцейськими формуваннями, вона володіє особливими повноваженнями податкової поліції, в її компетенцію входить попередження і припинення валютних, фінансових та податкових злочинів. Фінансова гвардія входить до складу італійських збройних сил, доповнюючи їх і виступаючи військовою структурою. Тобто, фінансова гвардія Італії виконує одночасно функції податкової поліції, податкової інспекції, митних і прикордонних органів. А у разі виявлення злочину вона проводить розслідування і передає у прокуратуру відповідні матеріали [14].

Наразі в Україні можна визначити два варіанти формування Служби фінансових розслідувань (СФР).

Перший варіант – згідно з Проектом Закону України «Про Службу фінансових розслідувань України (фінансову поліцію)» від 2013 року [13]. Створення СФР передбачено Коаліційною угодою та Планом дій Уряду і є зобов'язанням України в рамках Меморандуму про співпрацю з Міжнародним валютним фондом (МВФ). Цей варіант передбачав, що СФР мала б бути державним правоохоронним органом зі спеціальним статусом. До її структури входять оперативні підрозділи для боротьби з правопорушеннями у сфері фінансової діяльності, слідчі підрозділи, оперативно-технічні, інформаційно-аналітичні, експертні, ревізорські та інші підрозділи, необхідні для виконання покладених на СФР завдань. Діяльність СФР мала б спрямовуватися та координуватися Президентом України, а не Кабінетом Міністрів України, що суперечило б положенням ст. 116 Конституції України (передбачає, що органом, який здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності та національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю є саме Кабінет Міністрів України) [15]. Однак, згаданий законопроект так і не був зареєстрований та підтриманий у Верховній Раді України.

Другий варіант – згідно Проекту Закону України «Про основи

запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями» від 2014 року [16], що передбачає створення центрального органу виконавчої влади у сфері охорони економічної безпеки держави на базі

Державної фінансової інспекції України, окремих підрозділів Державної фіскальної служби, Міністерства внутрішніх справ України і Служби безпеки України, який мав би підпорядковуватися Кабінету Міністрів України.

Поділяючи думку Волощука Р. Є. [17], вважаємо, що створення СФР в Україні дасть можливість:

1) імплементації у вітчизняне законодавство європейської моделі органів, що поєднують в собі контрольно-перевірочні функції з функціями досудового розслідування у сфері запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями;

2) усунення розгалуженої та неефективної системи правоохоронних та інших органів державної влади, що здійснюють контрольно-перевірочні заходи і досудове розслідування у сфері запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями;

3) встановлення статусу та компетенції центрального органу виконавчої влади у сфері охорони економічної безпеки держави, прав та обов'язків його співробітників, службовців та працівників;

4) проведення оперативно-розшукових заходів та досудового розслідування, здійснення фінансового контролю і окремих функцій податкового, митного контролю, які визначаються завданнями, покладеними на центральний орган виконавчої влади у сфері охорони економічної безпеки держави;

5) визначення системи та статусу керівництва центрального органу виконавчої влади у сфері охорони економічної безпеки держави;

6) організації взаємодії центрального органу виконавчої влади у сфері охорони економічної безпеки держави з іншими державними органами, які беруть участь у здійсненні запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями і фінансового контролю;

7) фінансування, матеріально-технічного та соціального забезпечення центрального органу виконавчої влади у сфері охорони економічної безпеки держави;

8) соціального, правового захисту, пенсійного забезпечення, відповідальності осіб, які працюють або проходять службу у центральному органі виконавчої влади у сфері охорони економічної безпеки держави.

Поряд з цим створення СФР в Україні без довіри до влади та державних контрольно-перевірочних установ немає жодної перспективи і може лишень призвести до додаткового витрачання коштів платників податків. Не можна створювати СФР без чіткого розуміння самої системи економічної безпеки держави, визначення взаємозв'язків між її елементами й того нового рівня якості, який повинен утворитися у разі функціонування трансформованої системи боротьби з економічними злочинами в Україні.

Щодо боротьби з економічними злочинами на рівні підприємств (проявами корпоративного шахрайства), то варто відзначити, що на сьогодні створена і ефективно здійснює свою діяльність міжнародна асоціація сертифікованих спеціалістів по виявленню, розслідуванню та запобіганню корпоративних шахрайств (ACFE – Association of Certified Fraud

Examiners). ACFE позиціонує свою місію на зменшення сфери впливу і розвитку корпоративного шахрайства, іншої економічної злочинності, а також допомога в їх виявленні та попередженні.

Проведені дослідження вказують на той факт, що європейські компанії щорічно втрачають близько 5 % свого обороту через різні схеми внутрішнього шахрайства [18]. В Україні ця цифра перебуває в межах 50 %, а іноді й більше [18].

На підприємствах в Україні збитки від корпоративного шахрайства досягають значних сум: від 1 млн. дол. США до 50 млн. дол. США. На вітчизняних підприємствах із загального обсягу економічних злочинів, скоєних по відношенню до суб'єкта господарювання, 56 % – це шахрайство скоєне власними працівниками, у т.ч. 55 % – вищим керівництвом підприємства (генеральними директорами, топ-менеджерами, бухгалтерами, керівниками відділів та ін.).

Поряд з цим підприємства в Україні та світі в результаті економічних злочинів і шахрайства втрачають свою репутацію/бренд, у них погіршуються відносини з бізнес-партнерами та взаємодія з регуляторами, професійна етика та поведінка працівників.

З огляду на розміри можливих збитків, корпорації провідних країн світу, а також й українські представники великого і середнього підприємництва збільшують витрати на боротьбу із корпоративним шахрайством. Зокрема 34 % підприємств в Україні збільшили свої витрати на протидію корпоративному шахрайству протягом останніх двох років (у порівнянні з 42 % організацій у світі), а 37 % планують їх збільшити протягом наступних двох років (у порівнянні з 44 % організацій у світі) [11].

Незважаючи на збільшення витрат на боротьбу з економічними злочинами та шахрайством, багато українських організацій все ще не займаються профілактикою шахрайства, а лише реагують або захищаються, коли факт шахрайства вже вчинений.

Виходячи з цього, в економічно розвинених країнах набула потужного розвитку послуга «фінансових розслідувань» так званий «форензик», яка допомагає виявити потенційні проблеми шляхом фінансового та юридичного аудиту фінансового та нефінансового характеру, він спрямований на аналіз як внутрішнього, так і зовнішнього середовища підприємства (corporate intelligence) – аналіз пов'язаних осіб, особистої динаміки фінансового стану топ-менеджера.

Послуги форензик включають виконання наступних робіт на базі підприємства-замовника:

- врегулювання розбіжностей між сторонами конфлікту з фінансових і ділових питань;
- виявлення та аналіз прихованих комерційних ризиків;
- захист інтелектуальної власності;
- корпоративна (ділова) розвідка;
- недопущення фінансового і репутаційного збитку;
- перевірка контрактних зобов'язань і надійності бізнес-партнерів;
- перевірка повідомлень по «гарячій лінії»;
- позасудова, досудова експертиза, а також сприяння у ході судових розглядів;

- проведення комплаєнс-розслідування (compliance);
- протидія в легалізації незаконних доходів;
- розробка процедур, спрямованих на протидію шахрайству, корупції, виведення грошових коштів, привласнення активів;
- розслідування шахрайства з використанням інформаційних технологій;
- управління ризиками, пов'язаними з шахрайством;
- фінансова експертиза документів;
- фінансові розслідування.

Форензик надається багатьма консалтинговими, аудиторськими та консалтинговими компаніями за напрямками:

- судовий облік (forensic accounting);
- аудит шахрайства (fraud audit) та ризик-менеджмент у сфері шахрайства (fraud risk management);
- пошук та повернення активів (asset tracking and recovery); IT-форензик (IT-forensic);
- виявлення та запобігання легалізації злочинних доходів (money laundering detection and prevention) [6].

Важливим є те, що послуга форензик передбачає участь широкого кола представників різних спеціальностей: бухгалтерів, аудиторів, фахівців з фінансових розслідувань, експертів в області інформаційних технологій (керівники проектів, фахівці по організації процесів, розробники програмного забезпечення, адміністратори баз даних), юристів, фахівців у сфері безпеки, журналістів, політологів, фахівців в області структурного аналізу і математичного моделювання.

Розгляд питання поширення послуги форензик в корпораціях за кордоном на основі дослідження праць зарубіжних фахівців [19, 20] свідчить про те, що підготовка фахівців у даній сфері здійснюється на рівні учбових закладів при вивченні студентами спеціальних курсів, які в подальшому надають їм можливість отримання професійного сертифікату, підтверджуючого рівень їх професійних компетенцій

Проте для вітчизняних підприємств послуга форензик ще не може бути використаною у повній мірі, оскільки в Україні недостатньо передумов для її поширення. Однак, на нашу думку, бухгалтерській спільноті, представникам бізнесу та влади необхідно об'єднати свої зусилля, можливості і знання для створення умов поширення практики даних фінансових розслідувань на підприємствах з метою запобігання корпоративному шахрайству та збереження коштів і ділової репутації суб'єкта господарювання.

Практичне значення проведеного дослідження полягає в тому, що у роботі систематизовано та узагальнено зарубіжний досвід боротьби з економічними злочинами шляхом забезпечення ефективної та раціональної організації і діяльності органів, які проводять фінансові розслідування. Отримані результати можуть бути використані при подальшій роботі органів державної влади у напрямку створення служби фінансових розслідувань, а також вищими навчальними закладами при підготовці висококваліфікованих фахівців, зокрема і за спеціальністю 071 «Облік і

оподаткування» спеціалізації «Облік, аналіз і фінансові розслідування».

Напрямами подальших досліджень має стати розробка цілісного механізму функціонування служби фінансових розслідувань в Україні, який забезпечить не лише повне виявлення фактів вчинених економічних злочинів і покарання порушників, але і недопущення їх повторного вчинення у майбутньому. Щодо поширення практики використання послуги форензик вітчизняними підприємствами доцільним є визначення методики організації взаємозв'язків замовників цієї послуги та її продавців (консалтингових, аудиторських та аутсорсингових фірм), яка забезпечить повне розкриття всіх вчинених на підприємстві економічних злочинів, шахрайств та зловживань працівниками.

6. Висновки

Таким чином, в результаті проведеного дослідження обґрунтована необхідність модернізації системи боротьби з економічними злочинами в Україні на рівні як окремих суб'єктів господарювання, так і держави в цілому шляхом трансформації системи правоохоронних органів з урахуванням досвіду країн ЄС та вимог сьогодення. Відповідно до чого зроблено висновки:

1. Економічні злочини необхідно розглядати як протиправну дію, яка вчиняється у сфері економіки із зловживанням влади, що посягає на порядок здійснення економічного управління і має на меті одержання економічної вигоди; а фінансові розслідування розглянуто як засоби виявлення і попередження різноманітних зловживань, пов'язаних з ухиленням від сплати податків, шахрайством, корупційними проявами тощо.

Фінансові розслідування з точки зору процесуальної діяльності – це збір, усесторонній розгляд, вивчення існуючих обставин здійсненого порушення у сфері фінансово-економічних відносин, що виникає у процесі розподілу і перерозподілу вартості фондів грошових засобів суб'єктів фінансово-економічних відносин.

2. Досвід розвинених держав світу свідчить, що існують чотири основні організаційні моделі розподілу повноважень між фіскальними та контролюючими органами по боротьбі з податковими злочинами, однак, існують держави, які використовують одночасно декілька основних організаційних моделей.

3. Враховуючи досвід провідних європейських країн, вважаємо, що з метою ведення ефективної боротьби з економічними правопорушеннями і корупцією, формування надійної системи забезпечення економічної безпеки держави необхідним є створення в Україні Служби фінансових розслідувань. Що неминуче зіткнеться з низкою ризиків ефективного функціонування на початкових етапів своєї діяльності і без довіри до влади і державних установ не матиме жодних перспектив і призведе лише до додаткового витрачання бюджетних коштів.

Для поширення практики використання послуги форензику (як це має місце у провідних країнах світу) приватними бізнесовими структурами в Украї-

ні, на нашу думку, слід розвивати співробітництво із закордонними професійними організаціями з метою надання вітчизняним фахівцям можливості отримання міжнародних сертифікатів, залучати до процесу професійного навчання у сфері форензик саморегу-

льовані організації аудиторів та бухгалтерів, а також необхідно починати підготовку фахівців в області форензик на стадії отримання вищої освіти шляхом включення до навчальних програм ВНЗ спеціалізованих курсів з даної тематики.

Література

1. Дементьева Е. Е. Проблемы борьбы с экономической преступностью в зарубежных странах: дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 1996. С. 30.
2. Кондратьева Е. А., Горюнов А. Р. К вопросу о выработке научного определения финансовых расследований // Вестник Финансовой академии. 2003. № 1 (25). С. 20–23.
3. Пименов Н. А. Финансовые расследования: основные подходы // Вестник Финансовой академии. 2003. № 1 (25). С. 25–32.
4. Лепський С. І. Зарубіжний досвід використання фінансових розслідувань у правоохоронній діяльності // Кримінально-процесуальне право та криміналістика. 2014. № 2. С. 189–195.
5. Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні: метод. рек. / Чернявський С. С., Користін О. С., Некрасов В. А. та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. 164 с.
6. Ніпаліді О. Перспективи створення служби фінансових розслідувань: українські реалії та зарубіжний досвід // Актуальні проблеми правознавства. 2017. № 3 (11). С. 165–170.
7. Панченко П. Н. Преступления, посягающие на экономическую систему // Проблемы борьбы с преступлениями в сфере экономики: межвузовский сборник научных трудов. Київ, 1990. С. 4.
8. Яковлев А. М. Социология экономической преступности. Москва, 1988. С. 50–52.
9. Сметанко О. В. Сутність внутрішнього аудиту шахрайства в системі корпоративного управління акціонерного товариства // Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2015. № 3. С. 22–30.
10. Титаренко О. Кримінологічна характеристика та протидія економічним злочинам у вугільній промисловості: монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2008. 196 с.
11. Клімчак М. Всесвітнє дослідження економічних злочинів та шахрайства 2018 року: результати опитування українських організацій. 2018. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2018/pwc-gecs-2018-ukr.pdf>
12. Effective Inter-Agency Co-operation in Fighting Tax Crimes and Other Financial Crimes: second edition. OECD, 2013. 378 p. URL: <http://www.oecd.org/ctp/crime/effectiveinter-agencyco-operationinfightingtaxcrimesandotherfinancialcrimes.htm>
13. Про Службу фінансових розслідувань України (фінансову поліцію): Проект Закону України 12.03.2013.
14. Беззуб І. Чи полегшить життя українському бізнесові «Фінансова поліція»? URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2313:reforma-podatkovoji-sistemi&catid=8&Itemid=350
15. Конституція України № 254к/96-ВР. 28.06.1996. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
16. Про основи запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями: Проект Закону України № 1655-VII. 02.09.2014. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4449%D0%B0&skl=8
17. Волощук Р. Є. Служба фінансових розслідувань в Україні: необхідність створення та організаційні модної функціонування // Вісник Хмельницького національного університету. 2015. № 1. С. 168–173.
18. Ковбель А. Як форензик допомагає власникам побудувати прозорий та ефективний бізнес. 2018. URL: <https://landlord.ua/news/dymka/yak-forenzik-dopomagaye-vlasnikam-pobuduvati-prozoriy-ta-efektivniy-biznes/>
19. Huber Wm. D. Forensic accounting: an anglo-american comparison – Forensic accounting in the U.S.A // Journal of forensic & investigative accounting. 2014. Vol. 6, Issue 3. P. 154–170.
20. McMullen D. A., Sanchez M. H. A preliminary investigation of the necessary skills, education requirements, and training requirements for forensic accountants // Journal of forensic& investigative accounting. 2010. Vol. 2, Issue 2. P. 30–48.

Рекомендовано до публікації д-р екон. наук Біттером О. А.

Дата надходження рукопису 22.01.2019

Долбнєва Деніза Вадимівна, кандидат економічних наук, доцент, кафедра обліку і аудит, Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000
E-mail: Deonisiya3@ Rambler.ru